

- соціальної роботи. *Вісник НТУУ "КПІ". Політологія. Соціологія. Право* : зб. наук. пр. 2010. № 3 (7). С. 85–89.
4. Потапчук А. М., Рівіс О. Ю., Зомбор К. В. Поширеність зубощелепних аномалій серед дітей шкільного віку Закарпатської області. *Проблеми клінічної педіатрії*. 2013. № 1. С. 58–63.
 5. Саєнко Л. І. Проблеми сімей, які виховують дитину-інваліда. *Людина і суспільство: основні тенденції розвитку і фактори трансформації у філософському, соціальному та психологічному вимірі*. Чернігів, 2006. С. 70–80.
 6. Saengkaew T., Howard S. R. Next-generation sequencing approach in the diagnosis of delayed puberty. *Current Opinion in Endocrine and Metabolic Research*. 2020. № 14. P. 59–64. URL: <https://doi.org/10.1016/j.coemr.2020.05.003>

УДК 378.14: 378.22: 364.442.2

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОЇ АГРЕСІЇ

Лебедик Леся,

доктор педагогічних наук, доцент,

Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка

У статті виділено і теоретично обґрунтовано соціально-педагогічні засади формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії, проведений аналіз основних закономірностей навчання і принципів формування означеної компетентності. Досліджено принципи формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника: принцип гуманізації, принцип систематичності і послідовності, принцип свідомості і активності.

Ключові слова: військова агресія, формування, проєктивна компетентність, майбутній соціальний працівник, закономірності і принципи навчання.

The article highlights and theoretically substantiates the socio-pedagogical principles of forming the projective competence of the future social worker in conditions of military aggression, analyzes the basic laws of learning and the principles of formation of this competence. The principles of formation of projective competence of the future social worker are investigated: the principle of humanization, the principle of systematicity and consistency, the principle of consciousness and activity.

Key words: military aggression, formation, projective competence, future social worker, regularities and principles of training.

Постановка проблеми. Російська військова агресія в Україні об'єктивно створила труднощі у підготовці майбутніх фахівців із соціальної роботи до розв'язання соціальних проблем і отримання методичного інструментарію організації соціальної і соціально-педагогічної роботи.

В умовах воєнного стану маємо знайти шляхи подолання тимчасових труднощів, забезпечивши опанування майбутніми фахівцями із соціальної роботи знанням психолого-педагогічних засад та специфіки проєктних технологій як інструменту професійної діяльності, формування практичних навичок використання проєктного підходу.

Один з варіантів шляхів підготовки майбутнього соціального працівника як багатогранної особистості вбачаємо в формуванні проєктивної компетентності, яке, в умовах воєнного стану, може бути забезпечене належною організацією дистанційного навчання, особливо з фахових дисциплін «Особливості розробки і реалізації соціальних проєктів» (для здобувачів освітнього ступеня «бакалавр») та «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі» (для підготовки здобувачів освітнього ступеня «магістр»).

Актуальність формування проєктивної компетентності майбутніх фахівців із соціальної роботи в умовах воєнного стану викликана необхідністю їхньої підготовки до створення власних проєктів соціальної і соціально-педагогічної роботи, зокрема: застосовування основних теоретико-методологічних принципів конструювання та проведення соціальної і соціально-педагогічної роботи на основі використання проєктних технологій; володіння методами, прийомами і засобами управління проєктами у соціальній і соціально-педагогічній роботі; конструювання процесів у соціальній і соціально-педагогічній роботі з урахуванням умов, індивідуальних особливостей і психофізичних можливостей особистості; дотримання у своїй діяльності професійно-етичних норм, прийнятих у міжнародній практиці; дотримання принципів етики та академічної доброчесності при створенні проєктів у соціальній і соціально-педагогічній роботі; уміння аргументувати думку під час оприлюднення результатів власних проєктів; уміння впроваджувати проєкти у практику соціальної і соціально-педагогічної роботи.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми формування проєктивної компетентності майбутніх фахівців, підтверджує її актуальність, що засвідчує увага вітчизняних науковців психологічного, педагогічного, філософського напрямів (В. Беспалько, В. Биков, Р. Гуревич, В. Давидов, М. Жалдак, І. Зязюн, М. Кадемія, Г. Козлакова, В. Кремень, О. Пінчук, С. Сисоєва, В. Стрельников [2–6], М. Шкіль та ін.). У працях науковців виділені закономірності формування проєктивної компетентності майбутнього фахівця (у т. ч. соціального працівника): обумовленість процесу навчання суспільними потребами; взаємозв'язок викладання і навчання; залежність змісту навчання і завдань, що відображають потреби професії і суспільства; урахування міжпредметних зв'язків; взаємозв'язок навчання і виховання у процесі фахової підготовки.

Метою статті є виділення і теоретичне обґрунтування соціально-педагогічних засад формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії. **Завданнями дослідження** є: 1) проаналізувати основні закономірності навчання і принципи формування проєктивної компетентності майбутнього соціального

працівника в умовах військової агресії; 2) обґрунтувати основні складники проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника.

Переходячи до викладу **суті й результатів першого** завдання дослідження щодо з'ясування педагогічних засад формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії зазначимо, що означені засади є складною системою різних типів зв'язків і видів діяльності, маємо на увазі організований процес такого формування, що враховує об'єктивні закономірності й деякі принципи.

Закономірності – об'єктивні, стійкі й суттєві зв'язки, що зумовлюють ефективність навчання: спрямованість навчання на розв'язання взаємопов'язаних завдань всебічного і гармонійного розвитку особистості студента (С. Гончаренко [1]).

Принципи формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника лежать в основі вивчення усіх фахових дисциплін, регулюють організаційні аспекти навчального процесу на різних рівнях. На їхній основі мають розроблятися принципи фахових методик, конкретизуватися принципи вивчення окремих дисциплін з метою формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника. Означені принципи мають ураховуватися при укладанні підручників і навчальних посібників [2, с. 45–49].

На основі закономірностей навчання виділимо принципи формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії. Принципи формування компетентностей майбутніх фахівців розділяються науковцями на змістові та організаційно-методичні групи принципів. Змістові принципи – фундаментальності, науковості, професійної спрямованості; організаційно-методичні – системності і логічної послідовності, єдності групового та індивідуального навчання, зворотного зв'язку, доступності при достатньому рівні складності, продуктивності і надійності [2, с. 45–49].

Зосередимо увагу на методологічних принципах формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії. До них ми віднесли: гуманізації, систематичності і послідовності навчання, свідомості і активності. Зупинимось на розкритті особливостей кожного з виділених принципів.

Принцип гуманізації формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії передбачає створення умов для розвитку духовного світу особистості, її найкращих здібностей і якостей, проєктивних і творчих можливостей. Застосування означеного принципу при формуванні проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії реалізується внаслідок підвищення інтересу до загальнонаукових і спеціальних знань, демонстрації використання знань, умінь, навичок з проєктивної діяльності у професійній діяльності, розширення меж загального світогляду, розвиток логічного мислення [2, с. 45–49; 3, с. 49–53; 4, с. 572–579; 5, с. 201–207; 6, с. 238–241].

Використання *принципу систематичності і послідовності* обумовлене логікою науки і враховує особливості пізнавальної діяльності студентів. Згідно з цим принципом навчальний процес повинен відбуватися чітко і послідовно, діяльність викладача спрямована на формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника у вигляді логічної системи, де наступний матеріал ґрунтується на попередньому і враховує внутрішньо предметні зв'язки. При виборі змісту навчального матеріалу і завдань формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії слід враховувати навчальні можливості студентів [2, с. 45–49].

Принцип свідомості і активності у формуванні проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії передбачає осмислений, свідомий і творчий підхід до вивчення знань з проєктивної діяльності майбутнього соціального працівника. Цьому сприяють: роз'яснення цілей і завдань проєктивної діяльності, значення її для майбутньої професійної діяльності; використання у процесі опанування проєктивною діяльністю за допомогою операцій мислення (аналіз, синтез, індукція, дедукція, узагальнення); мотиви і використання раціональних прийомів навчання; якісний контроль за рівнем засвоєння інформаційно-комунікаційних знань, корекція отриманих результатів [2, с. 45–49].

Згідно *другого* завдання дослідження, виділимо основні складники проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника. Ними є володіння способами проєктування мети, об'єкта, суб'єкта, методів, завдань, процедури, засобів, вихідного матеріалу, результату соціальної діяльності, досліджувані нами у попередніх публікаціях [2, с. 45–49; 3, с. 49–53; 4, с. 572–579; 5, с. 201–207 та ін.].

Володіння способами проєктування *мети* як ідеального уявлення кінцевого результату, є основною передумовою проєктувальної діяльності соціального працівника. Проблема, як відомо, є концентрованим виявом протиріч між потребами суспільства, вираженими в соціальному замовленні, і неможливістю науки своєчасно їх задовольнити. Звідси – основний зміст проєктування полягає у вирішенні соціального замовлення, що потребує граничної конкретизації, тобто опису, що забезпечує досяжність, вимірність, гнучкість і конкретність цілей [6, с. 238–241].

Володіння способами проєктування *об'єкта проєктування* яким є, як правило, певна конструкція: технологія, метод, зміст соціальної діяльності, програма тощо. У соціальній роботі багато процесів погано керовані, неоднозначні, і тому найчастіше їхнє проєктування малоефективне. Соціальний працівник має розуміти, що об'єкт проєктування має будуватися на новій ідеї, тому що потреба в соціальному проєкті виникає за умови, якщо знайдена нова можливість вирішення існуючої проблеми [6, с. 238–241].

Суб'єктом проєктування є соціальний працівник. Як суб'єкт, він має володіти специфічними професійними рисами: 1) творчим мисленням і здатністю до винахідництва; 2) високою працездатністю і професіоналізмом; 3) суспільно значимими ціннісними орієнтаціями; 4) здатністю передбачати наслідки перспективних змін дійсності, реалізовані у соціальному проєкті.

Володіння *засобами проектування*, які можна умовно розділити на матеріальні (законодавчі акти, документація, технічні засоби, схеми, таблиці тощо) і духовні (засоби наукових досліджень, ключові теоретичні положення суміжних наук тощо), важливо для проєктувальної компетентності соціального працівника. З огляду на специфіку соціальної діяльності і проєктування, більше значення мають духовні засоби [6, с. 238–241].

Важливим є володіння *методами проектування*, які є достатньо різноманітні. Їх використання залежить не лише від проблеми і предмета проєктування (об'єктивні чинники), а й від особливостей самих суб'єктів, від того набору методів, яким володіє конкретний соціальний працівник (суб'єктивні чинники). Серед них – моделювання, евристичні методи вирішення винахідницьких задач, методи кваліметрії тощо.

Розуміння сутності *результату проектування*, яким є соціальний проєкт – важливий складник проєктивної компетентності соціального працівника. Цей результат в умовах військової агресії залежить від таких умов: стану середовища, особливостей суб'єктів, зайнятих підготовкою конкретного проєкту, функціональних зв'язків між елементами проєкту, можливостей його ефективного використання та очікування.

Висновки. Отже, нами виділені принципи формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника в умовах військової агресії, а саме: принцип гуманізації, принцип систематичності і послідовності, принцип свідомості і активності. Використання означених принципів у навчальному процесі сприятиме глибокому і повному засвоєнню студентами навчального матеріалу фахових дисциплін «Особливості розробки і реалізації соціальних проєктів», «Інноваційні та проєктні технології в соціальній і соціально-педагогічній роботі», які навчають проєктивній діяльності, стимулюватиме до творчості, розвиватиме дослідницькі уміння, сприятиме розвитку та саморозвитку професійно-педагогічної майстерності, формуватиме проєктивну компетентність майбутнього соціального працівника. В умовах військової агресії формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника як складного й самостійного явища, має базуватися на технічних і гуманітарних витоках, традиціях і сучасних досягненнях педагогіки.

Перспективу подальших досліджень вбачаємо в уточненні сутності досліджуваного феномена, виділенні етапів цілеспрямованого формування проєктивної компетентності майбутнього соціального працівника, виявленні механізмів процесу підготовки майбутніх фахівців із соціальної роботи з використанням методу проєктів і проєктивного навчання.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Гончаренко С. У. Педагогічні закони, закономірності, принципи. Сучасне тлумачення. Рівне : Волинські обереги, 2012. 192 с.
2. Лебедик Л. В. Соціально-педагогічні засади формування дискурсивно-проєктивної компетентності фахівця в галузі фізичної культури і спорту. *Взаємодія духовного й фізичного виховання в становленні гармонійно розвиненої особистості* : зб. статей за матеріалами VIII Міжнар. наук.-практ. онлайн-конф., м. Слов'янськ–Краматорськ, 25–26 бер. 2021 р. / за

- ред. проф. В. М. Пристинського, Т. М. Пристинської. Слов'янськ, 2021. С. 45–49. URL: <https://ddpu.edu.ua/index.php/navihatsiia-3/nauka-ta-inovatsii/konferentsii/3288-v>
3. Лебедик Л., Стрельніков В. Інтерактивні технології навчання майбутніх фахівців у сфері соціальної роботи. *Імідж сучасного педагога*. 2020. № 4 (193). С. 49–53.
 4. Лебедик Л., Стрельніков В. Розвиток особистісно-професійної компетентності майбутніх фахівців із соціальної роботи. *Інноваційні технології розвитку особистісно-професійної компетентності педагогів в умовах післядипломної освіти* : зб. наук. статей / за заг. ред. Г. Л. Єфремової. Суми, 2021. С. 572–579.
 5. Стрельніков В. Ю., Лебедик Л. В. Розвиток креативності майбутнього фахівця соціальної роботи в епоху цифрової реальності. *Філософія для дітей: сучасний стан і перспективи розвитку* : матеріали Всеукр. наук.-практ. онлайн-конф., м. Київ, 25, 26 трав. 2021 р. Київ : Інститут обдарованої дитини НАПН України, 2021. С. 201–207. URL: http://www.ioid.gov.ua/images/files/SB_25_260521.pdf
 6. Стрельніков В. Ю. Складники проектувальної діяльності майбутніх соціальних працівників. *Соціальна робота: виклики сьогодення. Інноваційні соціальні проекти та волонтерські практики* : зб. матер. XI Міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 25 лист. 2021 р.). Київ : КПІ ім. Ігоря Сікорського, 2021. С. 238–241.

УДК 364.04.4

СЕКСУАЛЬНЕ НАСИЛЬСТВО ЯК ВІЙСЬКОВИЙ ЗЛОЧИН

Лемко Галина,

кандидат педагогічних наук, доцент,
Прикарпатський національний
університет імені Василя Стефаника,

Дмитрук Арсен, студент, Інститут права
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка

У статті проаналізовано особливості та мотиви сексуального насилля під час збройних конфліктів. Світова спільнота все більше схиляється до того, що згвалтування під час збройного конфлікту принижує гідність людини. Заборона згвалтування є компонентом у різних угодах, що обумовлюють правила ведення військових дій. Сексуальне насильство в умовах збройного конфлікту є порушенням основоположних принципів Міжнародного Гуманітарного Права та військовим злочином. Воно полягає у навмисному спричиненні сильних страждань та являється психологічною травмою для потерпілих.

Ключові слова: сексуальне насильство, згвалтування, травма, військові дії, окупанти.

The article analyzes the features and motives of sexual violence during armed conflicts. The world community is increasingly inclined to believe that rape